

De wraak van de verongelijekte mens

RADICAAL-RECHTS Het succes van radicaal-rechts kent verschillende oorzaken. Maar wat er altijd onder zit, is het misnoegen van de aanhangers, het gevoel niet gehoord te worden, schrijft Ian Buruma.

Ian Buruma
Historicus en schrijver van onder meer *Het Churchill-complex* (Atlas Contact).

Vrouwen doen het goed in de Europese politiek. Eerst Marine Le Pen: 42 procent van de Franse kiezers stemde in april voor haar Rassemblement National (RN). In september werd Liz Truss premier van het Verenigd Koninkrijk. En Italië krijgt nu voor het eerste een vrouwelijke premier, Giorgia Meloni. Alle drie zijn rechts, Meloni en Le Pen zelfs extreemrechts. De oorsprong van hun partijen (niet die van Truss, uiteraard), net als van de succesvolle Zwedendemocraten, ligt in de onwelriekende zomp van voormalige SS-mannen, fascistische en collaborateurs met het nazisme.

Tot niet zo lang geleden bepaalde die zomp het gezicht van extreemrechts in Europa: mannen in groezelige regenjassen die met weemoed terugkeken naar de goede oude tijd van orde en stampende laarzen. Dat is nu anders. Niet alleen vrouwen spelen een grotere rol in ultrarechtse politiek, ook mannen in fraaie blauwe maatpakken. Denk aan Heinz-Christian Strache, Eric Zemmour, Jimmie Akesson en Thierry Baudet. Rechts zit nu dichterbij de mainstream. Ouderwetse conservatieve partijen zijn in Europa nog niet overgenomen door extremisten, wat wel is gebeurd met de Amerikaanse Republikeinen, maar zij laten zich uit angst voor stemmenverlies vaak meesleuren naar rechts.

Dat betekent nog niet dat bruinhemden weer brallend door de straten zullen marcheren. De geschiedenis herhaalt zich nooit helemaal op dezelfde manier. Meloni is geen Mussolini. Bovendien is extreemrechts niet overal hetzelfde. Dat was het fascisme in de jaren 30 trouwens ook niet. Ieder land heeft een eigen geschiedenis, en een eigen soort volksmensen.

Fetisj voor maatpakken

Maar er zijn wel overeenkomsten tussen de verschillende vormen van rancuneleer in Europa en de Verenigde Staten. Rechts-populisme oefent een grote aantrekkingskracht uit op bevolkingsgroepen die zich verongelijkt voelen, niet gehoord, verwaarloosd, geminacht. In veel landen geldt: hoe verder van de grote steden, hoe zuurder de rancune. In de VS speelt ras vanouds een belangrijke rol. Witte mensen in rurale streken kunnen er de opkomst van zwarten moeilijk verkroppen. En overall wordt onlustgevoel snel afgewenteld op migranten, vooral op moslims.

Linkse partijen zeggen op te komen voor de minderbedeelden, maar vinden hun aanhang onder hoogopgeleide stedelingen

Misnoegen komt ook veel voor onder mensen die zich gekrenkt voelen door een gebrek aan aandacht of succes: gesjeesde intellectuelen, mislukte schrijvers, derderangs-academicici, of jongemannen uit de betere kringen die niet langer zomaar de goede jobs toegeschoven krijgen. (Vandaar ook die fetisj voor mooie maatpakken.)

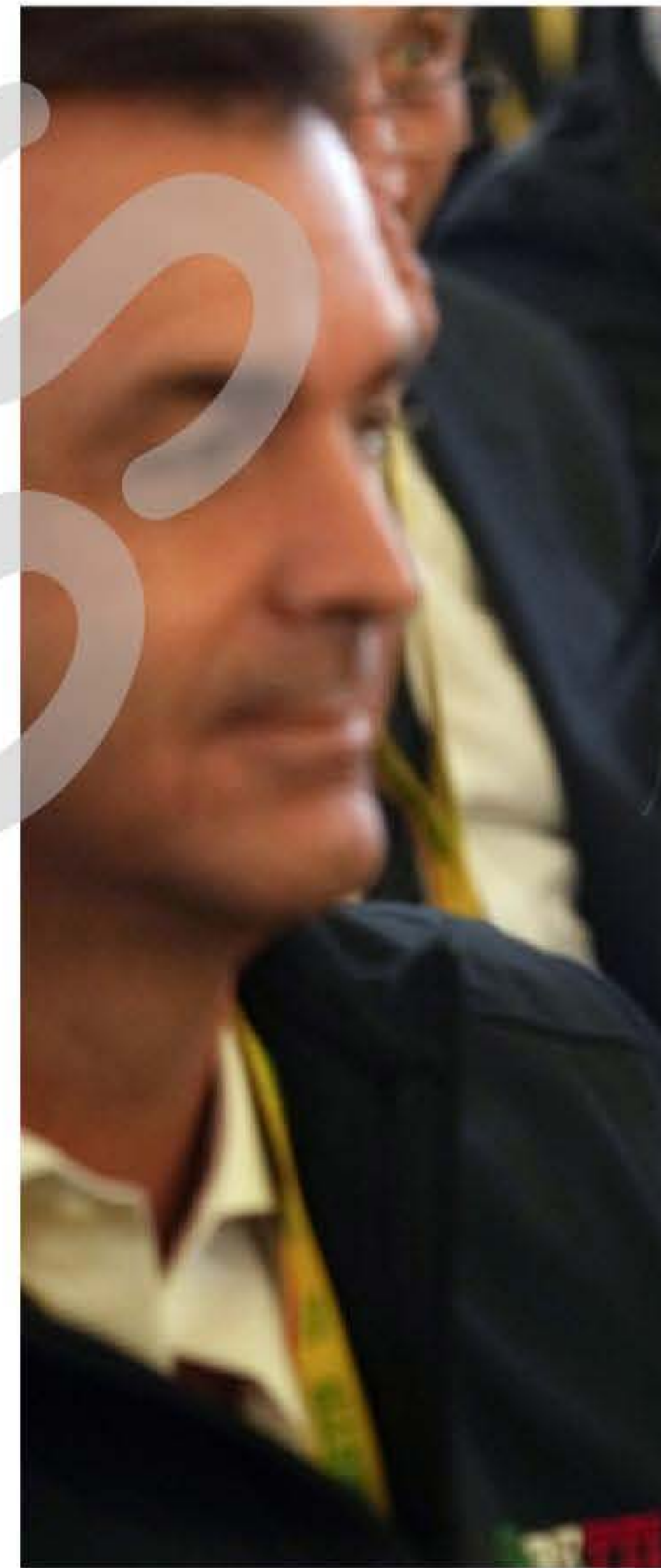
Dat extreemrechtse partijen het nu goed lijken te doen, wordt vaak geweten aan het falen van de liberale democratie. Vooral links wordt verweten dat het geen 'goed verhaal' meer heeft, waardoor rechts-populisme in een vacuüm kon springen. Dat verwijt is niet helemaal terecht.

De sociaaldemocratische partijen in Europa – en in de VS – hebben wel degelijk een verhaal. Ze zijn voor internationale samenwerking, internationale handel, de EU, een soepele immigratiepolitiek, enzovoort. Het probleem is dat ze zich daarmee nauwelijks onderscheiden van de conservatieve partijen. Er was weinig verschil tussen Bill Clinton en de oude George Bush, of tussen Tony Blair en David Cameron, of tussen Angela Merkel en Gerhard Schröder. Paars was de kleur van de late 20ste en vroege 21ste eeuw. Paars leent zich uitstekend voor technocratische politiek, het beleid van managers. Italië was onder Mario Draghi een heuse technocratie. De rancuneleer van rechtse populistten – Donald Trump voorop – richt zich daarom niet alleen tegen alles wat links is, maar ook tegen gematigd rechts.

Linkse hypocrisie

De door extreemrechts gehate 'elites' zijn overal min of meer paars gekleurd. Maar er is een reden waarom progressieven nog meer weezin opwekken dan het meer behoudende establishment: hypocrisie. Daar hebben mensen een hekel aan, al – het is al vaker opgemerkt – kan een open maatschappij niet bestaan zonder hypocrisie. Absolute zuiverheid is de vijand van een liberale democratie, zoals altijd precies zeggen wat je denkt niet strookt met goede manieren.

Maar er is een specifiek linkse hypocrisie die veel mensen om begrijpelijke redenen in het verkeerde keelgat schiet. Gematigd linkse partijen – Labour, de PvdA, de Liberal Democrats, de SPD – zeggen op te komen voor de minderbedeelden, maar vinden hun aanhang voornamelijk in de grote steden onder mensen met een betrekkelijk hoge opleiding. En

Giorgia Meloni dankt de hemel voor

globalisering, internationale instellingen en immigratie zijn in het belang van die bevoorrechte klasse, mensen die reizen voor hun werk, meerdere talen spreken, en een culturele verscheidenheid waarderen.

Daar is op zich niets tegen. Door de globalisering is de algemene welvaart gestegen. Nauwe internationale samenwerking, in Europees of mondiaal verband is te verkiezen boven nationalisme en gesloten grenzen. Asielzoekers opnemen is humaan, en immigranten verrijken onze cultuur en brengen nieuwe bedrijvigheid.

Maar niet iedereen heeft baat bij de paarse liberale orde. Wie, dat verschilt van land tot land. In Italië zit vooral de middenstand in de knel. In de VS hebben voormalige fabrieksarbeiders in het Midden-Westen het moeilijk. In

Als zelfs vrouwenbewegingen zwijgen over vrouwenrechten

Gideon Boie
Filosoof, liep mee op de betoging.

PROTEST IRAN Het is stuitend dat regeringen, vrouwenorganisaties de protesten tegen Iran niet steunen, schrijft Gideon Boie.

Zowat drieduizend betogers stapten zaterdag door de straten van Brussel om hun solidariteit te betuigen met de straatprotesten in Iran. Het was een bonte menigte van voornamelijk Iraanse Belgen, die in niet mis te verstane bewoordingen hun afkeer van het regime uitschreeuwden.

Het protest viseerde vanzelfsprekend de bemoeienis van de staat met het lichaam van de vrouw. Dat is de reden waarom een jonge vrouw, Mahsa Amini, het leven liet na hardhandig optreden van de zedenpolitie. De strijd tegen de verplichte hidjab is tegelijk ook een strijd voor de val van het islamitische regime in Iran, zoals

ook Masih Alinejad stelde met een verwijzing naar de Berlijnse muur (*DS 30 september*).

Geen wonder dat het islamitische regime de straatprotesten beantwoordt met brutale repressie. Al snel werd het internet afgesloten om communicatie te bemoeilijken. In een politieke strijd vormen de media immers een verlengstuk van de straat, zoals filosofe Judith Butler het uitdrukte. Onder de hashtag *#BeOurVoice* wordt de wereld opgeroepen om beeldmateriaal van de straatprotesten in Iran te verspreiden. Zo circuleren al wekenlang filmpjes met de gruwelijkste politieacties op sociale media, samen met boodschappen van solidariteit door tal van beroemdheden, zoals een vertolking in Farsi van 'We shall overcome' door Joan Baez.

Met een opmerkelijke slogan namen enkele betogers het stilzwijgen van politieke leiders in westerse landen op de korrel: 'We veroordelen ook het stilzwijgen waarmee andere regeringen de praktijken van het Iraanse regime vergoelijken.' In het heetst van de strijd geven de beschermheren van vrouwenrechten niet thuis. De hypocrisie mag niet verbazen en betreft heus niet alleen de bloedige repressie van de straatprotesten in Iran. Nog te vaak kijken westerse leiders weg bij schendingen van mensenrechten in het Midden-Oosten, om de eigen economische (en sportieve) belangen te vrijwaren.

De grote afwezig

De hypocrisie gaat verder dan gevoelige diplomatieke verhoudingen. Mensenrechtenorganisaties en vrou-

wenbewegingen waren de grote afwezig op de manifestatie in Brussel. Wellicht is het knap lastig om het gebruik van de hoofddoek te verdedigen in België en tegelijk het protest ertegen elders te steunen, suggereerde cultuurfilosoof Lieven De Caeter.

Toch lijkt precies die politieke moed vandaag nodig. Er zijn best goede redenen om in België het gebruik

Je kunt wel degelijk het gebruik van de hoofddoek in België verdedigen en tegelijk de verplichting ervan door een dictatoriaal regime afkeuren

het gevoel van verongelijkheid onder de Italianen. © Luca Bruno/ap

Frankrijk, en ook Nederland, voelt het platteland zich achtergesteld.

Emmeren over het klimaat

In reactie hierop is behoudend rechts snel geneigd om zich op te stellen als een boze vader, een beetje zoals de Duitsers tegenover de Grieken, toen die verpauperden (niet het minst door het hardvochtige beleid van de EU): niet zeuren, aanpakken!

Links reageert moralistisch. Mensen die klagen over te veel immigranten, zijn racisten. Lui die de EU afkeuren, zijn chauvinistisch of xenofob. Maar omdat de paarse progressieven nog altijd pretenderen op te komen voor de minst bevoorrechte klassen, klinken die verwijten schijnheilig. Niet alleen profiteren progressieve stedelijke elites van de liberale internationale orde, ze willen

ook moreel hoog van de toren blazen.

Mede daarom stemmen steeds meer mensen op Le Pen of Meloni, of in het VK voor de Brexit. Als die elites zo warmlopen voor de EU, wel, dan stemmen wij voor de Brexit. Als de elites emmeren over corona of het klimaat, wel, dan zeggen wij dat het onzin is, of zelfs een complot gesmeed door Bill Gates.

Dat is de wraak van verongelichte mensen. Begrijpelijk, maar het stemt niet hoopvol. Wraakgevoelens vormen een wankele basis voor succesvol politiek bestuur. Trump heeft laten zien hoe het niet moet. We moeten maar hopen dat Meloni en haar geestesverwanten het beter doen. Dat kan alleen als zij hun rancune weten te beteugelen. De vraag is wat er dan nog van hen overblijft.

© Project Syndicate

van de hoofddoek te verdedigen (al is het maar om niet mee te gaan in het opbod van xenofobe partijen) en tegelijk de verplichting ervan door een dictatoriaal regime af te keuren.

In zijn steunbetuiging aan de straatprotesten in Iran (door Zama-nah Media op Youtube gepubliceerd) benadrukte filosoof Slavoj Zizek de brede steun van mannen in de strijd van vrouwen. Hij hanteerde een logica waarin het particuliere geval beeld staat voor het universele: 'De onderdrukking van vrouwen is geen alleenstaand geval, het is het moment waarop de onderdrukking die de hele maatschappij doordringt, heel zichtbaar wordt.' Het heeft dus geen zin in Iran meer rechten voor vrouwen op te eisen, als je niet ook het regime zelf in vraag stelt. Iraanse mannen beseffen heel goed dat ook zij nooit vrij zullen

zijn zolang vrouwen niet vrij kunnen beslissen over het eigen lichaam.

Dezelfde logica speelt op geopolitiek niveau. Wat de straatprotesten in Iran aantonen, schrijft Zizek, is 'dat een regime dat een brutale zedenpolitie nodig heeft om zich te handhaven, verraad pleegt tegen de authentieke religieuze ervaring die het gebruikt om zich te legitimeren'. Iran is daarmee voor Zizek geen losstaand geval van een land dat een inhaalslag maakt op het vlak van individuele vrijheden, maar eerder een voorbode van autoritaire tendensen die in het Westen sluimeren en evengoed gelegitimeerd worden vanuit religieuze inspiratie. Het is nog maar eens het bewijs dat we vandaag in het Westen niet langer zedig kunnen zwijgen bij de brutale miskenning van vrouwenrechten in Iran.

Kinderen zijn geen cijfers op een wachtlijst

ONDERWIJS Twee leerkrachten uit het buitengewoon onderwijs vertellen hoe het inhumane systeem hun leerlingen platwalst.

In onze basisschool voor buitengewoon onderwijs krijgen kinderen opnieuw alle kansen, zowel op het sociale, het emotionele als het schoolse vlak. De bedoeling is dat de kinderen in die veilige leefomgeving na verloop van tijd zelfstandig worden, een andere manier vinden om met hun omgeving om te gaan en zich op het schoolse vlak ten volle te kunnen ontplooiën.

In 2018 kwam M. naar onze school, hij startte in de kleutergroep. De lippen stijf op elkaar geperst, de blik naar de grond gericht, helemaal in zichzelf gekeerd. In de veilige haven van onze school ontdeedte M. Heel langzaam. Het kostte M. jaren om wat vertrouwen te krijgen in mensen. Het lukte dankzij juffen die hem met veel geduld op zijn gemak stelden en hem begrepen, ondanks een taalproblematiek. Dat is wat in onze school vooropstaat: kinderen begrijpen. Door een 'leegte' in taal te vullen met geduld, met een warme uitnodiging in plaats van door haastige suggestie. Omringd door vertrouwde volwassenen, in de vertrouwde omgeving van onze school, in een vertrouwd dagritme, slaagde M. er uiteindelijk in om zijn trauma te delen. Hij vond de woorden die hij nodig had om zichzelf te redden uit wat hem thuis verteerde.

De sprong in de leegte

De gangen van de school kenden M's trend op een maandagochtend, de dagstructuur zat in zijn vingertoppen, uit de kleine grapjes met zijn klasjuf bleek zijn ontlukende enthousiasme. Hij kende de school, de school kende hem. En precies dat had hij nodig om de sprong in de leegte te wagen.

Het is ondraaglijk dat kinderen moeten verhuizen van de ene voorziening naar de andere, en dat wij daar amper over worden ingelicht

Na verloop van tijd is M. gesprongen. De school ving hem op. Met zijn godsdienstleerkracht deelde hij het verhaal van misbruik binnen het gezin waarin hij opgroeide. M. werd met onmiddellijke ingang uit het gezin weggehaald. Een onhandige juridische strijd begon, waarbij men M. onbehouden door de vingers liet glippen. Het lompe systeem was aan zet, de school moest lijdzaam volgen. Vanwege de ernst van de situatie werd ons aangeraden M. niet naar huis te sturen. Maar er waren geen opvangbedden, gevolg van het falende zorgsysteem. Met al onze liefde waarborgden we M. de veiligheid waarop hij had gehoopt en lieten we hem een

aantal nachten bij zijn juf en de schoolpsycholoog verblijven. Ook in de woelige wateren van gerechtelijke procedures willen we een veilige haven zijn, een plek waar je mag zijn.

M. werd zonder onze inspraak doorverwezen naar twee andere opvangplekken, alvorens hij een plek met meer standvastigheid kreeg toegewezen. Maar hij werd een ontheemd kind, doordat het systeem hem geen houvast bood.

M. had, net als ieder kind en bij uitbreiding iedere mens, nood aan een plek om thuis te komen. Dat werd hem ontnomen na de schooluren. Hij klampte zich vast aan de dagstructuur die we bieden, leerstof, kleine successen, de gesprekjes met de volwassenen die hij kende. Daar klaarde zijn gezicht van op.

Maar door een grove fout van het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) werd M. overgeplaatst naar een andere school. Einde zaak. Het verdict van het CLB was onomkeerbaar en M. gleed ook tussen onze vingers door. Het was niet de eerste keer dat het beleid, het CLB en de scholen niet samenwerken maar langs elkaar heen opereren, zich niet bekommeren om wat het kind nodig heeft, maar louter om de plaatsen die wel of niet beschikbaar zijn.

Boven onze hoofden

Wij verzuipen niet onder de druk van leerlingen die een beroep doen op onze liefde, omdat ze er thuis geen krijgen. We verzuipen niet onder de papierdruk. Wij verzuipen onder het anonieme systeem, dat boven onze hoofden beslissingen neemt. Dat gebeurt door medewerkers van wie we de namen niet eens kennen, die we niet kunnen opbellen om te zeggen dat het ondraaglijk is. Het is ondraaglijk dat er voor een kind geen slaapplek te vinden is als het eindelijk durft op te biechten dat het dagelijks verderd wordt en zich elke dag afvraagt of het die nacht weer misbruikt zal worden. Het is ondraaglijk dat kinderen moeten verhuizen van de ene voorziening naar de andere, dat wij daar amper over worden ingelicht en dat onze mening niet naar waarde wordt geschat, terwijl wij zes jaar lang met M. werkten, het gezin beluisterden, de angsten zagen en signaleerden.

Kinderen worden cijfers, worden een nummer op een eindeloze wachtlijst. Cijfers liegen niet, zo wordt gezegd, Maar cijfers zeggen niet waar die kinderen zich echt thuis voelen.

En dan vraagt men zich af waarom sommige leerkrachten beslissen om uit het onderwijs te stappen.

Sanne Boelaert en Jolien Verbrugge

werken op een type 3 en type 9-basisschool voor buitengewoon onderwijs in het Gentse (respectievelijk als kleuterjuf en logopedist).

correcties & aanvullingen

Splitskopen. De koper moet na zeven jaar nog 89.255 euro betalen voor de grond, niet 98.255 euro (DS 1 oktober).